

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

Begripligt språk i domar och beslut	3
Juridiskt klarspråk – vapen mot korruption.....	7
Nämnden rekommenderar	7
Den kanadensiska och den finska språklagstiftningen – en jämförelse.....	8
Språkråds läsarenkät.....	13
Riksdagsordlistan.....	14
Statsrådets termbank Valter.....	14

Statsrådets svenska språknämnd finns på adressen

www.vnk.fi/spraknamnden

På webbplatsen finns information om nämnden och om dess verksamhet och sammansättning. Där hittar du också alla nummer av Språkråd i pdf-format från och med Språkråd 1/2001.

*Språkråd önskar alla läsare
God Jul och Gott Nytt År!*

Redaktör: Marika Paajanen

Ombrytning: Anja Järvinen

Kopiering: Statsrådets kansli, upplaga 1 340 ex

Kontaktinformation:

Statsrådets svenska språknämnd

Statsrådets translatorsbyrå

PB 23, 00023 STATSRÅDET

spraknamnden@vnk.fi

Tfn sekreteraren 09-1602 2113, fax 09-1602 4010

TANKEVÄCKANDE SEMINARIUM OM SPRÅKET

I DOMAR OCH BESLUT

Onsdagen den 19 november 2008 samlades domare, juristlingvister och översättare – en rätt unik kombination av seminariedeltagare i sig – kring ett tema som var angeläget för alla närvarande: begripligt språk i domar och beslut. Seminariet arrangerades av Statsrådets svenska språknämnd. Det visade sig väcka stort intresse redan på förhand, och alla intresserade rymdes tyvärr inte med denna gång. De som hade möjlighet att delta i seminariet fick under dagens lopp lyssna till intressanta föredrag som utöver rent juridiska och språkliga frågor också behandlade frågor som tangerar vanor, traditioner och olika skriv- och tilltalskulturer.

Koncentrerade seminariedeltagare. Framme i mitten Kenneth Nygård, lagman vid Raseborgs tingsrätt.

Seminariet öppnades av språknämndens ordförande **Paulina Tallroth** som efter presentationen av föredragshållarna också gav ordet till **Mikael Reuter**, tidigare chef för svenska avdelningen vid Focis, **Pirkko Nuolijärvi**, direktör för Focis, och **Nina Martola**, chef för svenska avdelningen vid Focis. Seminariepubliken välkomnades varmt till seminariet och till forskningscentralens nya lokaler.

Förtroendeutredningen i Sverige

Den första föredragshållaren var språkexperten **Barbro Ehrenberg-Sundin**, medlem av en statlig utredning i Sverige som går under namnet Förtroendeutredningen. Förtroendeutredningen, som i början av december offentliggjorde sitt arbete i form av betänkandet "Ökat förtroende för domstolarna – strategier och förslag", har utgått från fyra olika undersökningar av domar och förståelsen av dem. På seminariet redogjorde Ehrenberg-Sundin för centrala delområden som

inverkar på förståelsen av domar, och i sista hand på förtroendet för domstolarna. Resultatet av undersökningarna har sammanställts i ett klarspråkstest för domar som i form av 35 frågor tar upp viktiga aspekter som det gäller att beakta när domar utformas. I klarspråkstestet finns också ett avsnitt om målgruppen där det framhålls att det är viktigt att tänka igenom vilka läsare domen kan antas få. Domarna ska naturligtvis i första hand skrivas för parterna, men också t.ex. medierna och myndigheter har intresse av det som avgörs i domstolarna.

I Ehrenberg-Sundins presentation av klarspråkstestetets innehåll framgick det vilken bredd testet har. Det är många olika nivåer som bör beaktas i utformningen av domar och beslut, allt från den ton som används i domen till frågor om strukturen och valet av ord. En intressant punkt, som senare också väckte viss diskussion, var Förtroendeutredningens uppmaning att benämna de inblandade med för- och efternamn, och i vissa

Samtal i pausen. Fr. v. Mattias Romney, Barbro Ehrenberg-Sundin, Anne-Marie Mattsson, Paulina Tallroth och Ingalill Lindblom (med ryggen mot kameran).

fall t.o.m. endast med förnamn, i stället för att använda ord som kärande, svarande etc., som ibland kan upplevas svåra.

När det gäller domarnas uppställning ställer klarspråkstestet bl.a. den tankeväckande frågan om det som är intressantast för läsaren står tidigt i domen, och om det finns en sammanfattning och en innehållsförteckning i början av domen. Förtroendeutredningen rekommenderar att domsluten läggs först i domen, enligt principen om att lyfta fram det viktiga. Ehrenberg-Sundin påpekade också att det åtminstone i Sverige är viktigt att centralt innehåll finns i själva domen, inte i bilagor, eftersom domarnas bilagor inte tillhandahålls elektroniskt i Sverige.

Valet av ord har stor betydelse för läsbarheten. Klarspråkstestet pekar bl.a. på vikten av bindeord som visar hur meningar hör ihop och som leder läsaren från ett sammanhang till ett annat. När det gäller ordvalet påminde Ehrenberg-Sundin om att det också finns skäl att undvika ord och fraser som stör läsningen och förståelsen. Högravande ord och fraser kan vara otydliga, och i värsta fall misstolkas. Det gäller dessutom att vara uppmärksam på fackjargong som eventuellt används i handlingar från tidigare skeden i processen. I de fall svåra fackord används kan en förklaring bidra till att förbättra läsbarheten.

Ovan nämns bara en bråkdel av allt material och alla goda tips som Förtroendeutredningen sammanställt och som Barbro Ehrenberg-Sundin

redogjorde för i sitt föredrag. Utredningens betänkande i sin helhet finns på Regeringskansliets hemsida **www.regeringen.se** under fliken **Publikationer**. Webbplatsen är med sitt digra material väl värd ett besök!

Det inledande föredraget utgjorde en central grund för dagens tema, och under dagen kopplades diskussionen med jämna mellanrum till detta anförande.

Domstolsspråket i Finland

Efter att ha fått höra om det arbete som på senare tid bedrivits i Sverige fick seminariedeltagarna ta del av synpunkter på domstolsspråket i Finland. Referendarierådet och juristlingvisten **Freja Häggblom** vid Högsta förvaltningsdomstolen utgick då naturligt från den tvåspråkiga miljö som domarna i Finland uppkommer i.

Häggblom redogjorde för domarnas kronologiska uppställning och tog vidare fasta på vissa punkter i anslutning till strukturen och läsbarheten som direkt refererade till det som Ehrenberg-Sundin lyft fram. Häggblom nämnde t.ex. att mellanrubriker används i domarna i Finland och att styckena vanligen är relativt korta. Domslutet och motiveringen (domskälen) läggs däremot ofta fram sist, och punktlistor och tabeller som kunde lätta upp och komplettera själva texten används så gott som aldrig. Häggblom berättade vidare att rättsfrågan ofta framgår först av domskälen, och att parterna likaså får svar på sina yrkanden först där,

dvs. rätt sent. Hon ställde också frågan huruvida det egentligen är nödvändigt att hålla fast vid den kronologiska uppställningen. När det gäller frågan om läsare konstaterades det att de finländska domarna i princip riktar sig till parterna, och i viss mån också till myndigheter och andra domstolar, men att medierna inte beaktas.

I föredraget behandlades också själva språket i domarna i Finland. Vissa drag som det gäller att se upp med vilket slag av text man än skriver eller översätter tycks i viss mån göra sig påminda också i domarna. Häggblom nämnde bl.a. att passivkonstruktioner är vanliga och att vissa onödigt krångliga uttryck används. Under sitt föredrag formulerade Häggblom frågor som kunde diskuteras närmare, och en livlig diskussion uppstod redan på seminariet.

Processrättsliga begrepp

Vid översättning av domar och beslut krävs det att översättaren har koll på den processrättsliga terminologin, som dessvärre inte alltid är så lätt att greppa. **Kenneth Nygård**, lagman vid Raseborgs tingsrätt, gav seminariedeltagarna fast vägledning genom begreppsdjungeln.

Nygård inledde begreppsutredningen med att ge de korrekta benämningarna på parterna i såväl brottmål och tvistemål som ansökningsärenden, såsom *åklagare* (syöttäjä), *målsägande* (asianomistaja), *svarande* (vastaaja), *kärande* (kantaja), *den som anfört klagan* (kantelija) och *sökande* (hakija).

När ett ärende anländer till tingsrätten talar man om att det *anhängiggörs* (panna vireille), och Nygård konstaterade att man i fråga om brottmål också kunde tänka sig uttrycket *väcka talan*. Ärendet upphör att vara anhängigt när avgörandet vunnit *laga kraft* (lainvoima). Nygård påpekade att ändring inte längre kan sökas i beslut som vunnit laga kraft. När en process i sinom tid avslutas avkunnas en *dom* (tuomio) i brottmål och tvistemål, medan *beslut* (päätös) meddelas i ansökningsärenden. Nygård nämnde att mål också kan avgöras delvis (vilket motsvarar finskans osatuomio).

Nygård gav vidare exempel på verb som används i domstolssammanhang, t.ex. *avvisa* eller *lämna utan prövning* (jättää tutkimatta), *fastställa* (vah-

vistaa) och *förkasta* (hylätä). Det sistnämnda ordet diskuterades också senare i samband med Mikael Reuters föredrag, och rekommendationen löd att i Finland uttryckligen välja orden *förkasta* eller *avslå* i stället för det sverigesvenska ordet "ogilla", som lätt kan missförstås.

Diskussion uppstod också kring konstruktionen *vid äventyr* (jonkin uhallalla) som ett uttryck för vad påföljden kan bli om vissa bestämmelser inte följs. När Ehrenberg-Sundin fick frågan om uttrycket också används i Sverige eller vad som används där i dag, var svaret rätt och slätt *annars* – ett slagkraftigt svar som visade hur enkelt det egentligen kunde vara om man ser till innebörden och uttrycker förhållandena så enkelt som möjligt.

Översättning vid EG-domstolen

Från att ha gällt svenska och finska språkförhållanden utvidgades perspektivet härnäst till hela EU. **Ingalill Lindblom**, chef för översättningsenheten vid EG-domstolen, och **Mattias Romney**, juristlingvist vid samma enhet, presenterade översättningsverksamheten vid EG-domstolen och tog upp exempel på kvistiga fall som juristlingvisterna vid EG-domstolen kan stöta på.

Sammanlagt 870 personer arbetar med översättning vid EG-domstolen, vilket motsvarar hälften av all personal. Ingalill Lindblom berättade att juristlingvisterna översätter till det egna modersmålet från franska, som är överläggningsspråk. Om de vill fråga något om domen vänder de sig till referenten i domarkabinettet. Det förekommer också samarbete mellan EG-domstolen och de nationella domstolarna, vilket leder till vissa språkliga och juridiska influenser. Den juridiska granskningen av texten sker kollegialt, och utöver det synas texten också av en korrekturläsare. Lindblom framhöll vikten av genomläsning och revidering i flera omgångar, eftersom man vid olika genomläsningar kan fokusera på olika saker.

Mattias Romney berättade att EG-domstolen hanterar upp till 23 olika språk och att den enda giltiga versionen av en handling är den version som är på rättegångsspråket, även om domen i målet är avfattad på franska. Romney framhöll också det ömsesidiga beroendet mellan ett juridiskt system och ett juridiskt språk. En del termer är unika för ett visst rättssystem. Juristlingvisterna kan i vissa fall låta termen stå kvar på källspråket och

eventuellt inom parentes precisera vad företeelsen har för rättsverkningar. Vid översättningsenheten finns det terminologigrupper som ansvarar för olika ämnesområden, och det är ett sätt att nå enhetlighet i termanvändningen.

Den stora utmaningen när det gäller översättning vid EG-domstolen är enligt Romney att vara originalet trogen, men samtidigt åstadkomma en lättläst text – en utmaning som också översättare på andra områden känner igen.

Termer och uttryck i språkvårdsperspektiv

Det avslutande föredraget på seminariet hölls av **Mikael Reuter**, tidigare chef för svenska avdelningen vid Focis. Redan för 20 år sedan bedrevs aktivt arbete för det svenska domstolsspråket, och Reuter konstaterade att de frågor som diskuterats under seminariedagens lopp delvis också varit aktuella 20 år tidigare.

I sitt anförande tog Reuter fasta på vissa ord och uttryck i språkvårdsperspektiv. När det gäller hjälpverben *får*, *kan*, *ska* och *bör* betonade han att användningen borde bli mer distinkt och att rätt hjälpverb ska användas i rätt sammanhang. Exempelvis ordet *bör* innebär en stark rekommendation medan *ska* ger uttryck för något mer absolut, en handlingsregel. På motsvarande sätt finns det en klar skillnad mellan *bör inte* och *får inte*. I fråga om ord som lätt missförstås nämnde

Reuter *bestrida* (i betydelsen 'betala') och *ogilla* (i betydelsen 'förkasta', 'avslå').

När det gäller ordet *jäv* och *jävig* framkom det att man bara i Finland talar om att "jäva sig", medan man i Sverige *förklarar sig jävig* eller *anför jäv mot någon*. Reuter tog också upp ordet *instans* (taho) som tycks förekomma betydligt oftare i texter i Finland än i Sverige som ospecifik beteckning när man avser t.ex. myndigheter, organisationer eller sammanslutningar, medan huvudbetydelsen egentligen är förknippad med ett beslutsorgan på en viss nivå inom rättsväsendet. Vartefter som olika ord och uttryck behandlades uppstod mycket diskussion och en hel del frågor om vilka skrivsätt som rekommenderas.

Lyckat tema

Efter alla föredrag och all diskussion stod det klart att temat för dagen tål att tas upp på nytt i senare sammanhang. Alla anföranden gav impulser till diskussion som kunde ha pågått betydligt längre än vad tiden medgav. Många gemensamma beröringspunkter kom fram, inte bara mellan det som föredragshållarna behandlade i sina föredrag, utan också i de frågor som ventilerades. Språknämndens tanke att föra samman två olika yrkesgrupper, jurister och lingvister, kring ett gemensamt ämne visade sig vara mycket givande.

Eva Orava

Statsrådets translatorsbyrå

Stående till vänster: Sten Palmgren och Mikael Reuter i samtal.

JURIDISKT KLARSPRÅK — VAPEN MOT KORRUPTION

Den 20–23 november 2008 anordnades en internationell klarspråkskonferens i Mexiko. Arrangör för konferensen var Clarity, en internationell organisation för juridiskt klarspråk. Konferensen var den tredje i ordningen och den samlade närmare 300 jurister och lingvister från hela världen.

Temat för konferensen i Mexico City var Juridiskt språk – öppenhet och effektivitet. Valet av tema hade koppling till att den mexikanska staten för tre år sedan ratificerade FN:s konvention mot korruption och i det sammanhanget slog fast att en väg att gå är att satsa på juridiskt klarspråksarbete. Mexiko fick i samband med ratificeringen en ny myndighet som bland annat hade i uppgift att arbeta för begripliga lagtexter. Diskussionen kring språket i de mexikanska lagarna ledde senare till att alla statliga myndigheter tvingades se över sin information till medborgarna. Myndigheterna måste också arbeta mer medvetet på att informera om juridiska rättigheter och skyldigheter på läsarnas villkor. För ett land där över 25 procent av invånarna är analfabeter och där det talas över 60 olika språk är det här förståeligt nog en stor utmaning.

ska kontinenten, men också i andra världsdelar. Slående var hur likartade metoder man använder runtom i världen i sitt arbete med att skriva begripliga lagtexter, och det här trots att språken och samhällena är olika och de problem man ville komma åt varierar. I många av föreläsningarna tangerades också termproblem, översättningsproblem, inställningen till könsneutralt språk osv., som kändes mycket bekanta för oss nordbor.

Två föreläsningar på konferensen handlade om klarspråksarbete i Norden: den ena var Aino Piehls presentation av arbetet med den nya bostadsaktiebolagslagen och den andra Bengt Baedeckes och Eva Olovssons presentation av det svenska klarspråksarbetet – som de facto fått stå modell för den mexikanska klarspråkssatsningen.

Många av föreläsningarna på konferensen handlade om lagspråksarbete i länder på den amerikanska

 Eivor Sommardahl
Forskningscentralen för de inhemska språken

Nämnden rekommenderar

Punktuppställningar i författningstext

Nämnden vill påminna om att punktuppställningar i författningstext även fortsättningsvis ska skrivas med kommatecken mellan punkterna och före en eventuell konjunktion i näst sista punkten. Konjunktionen sätts ut då en sådan finns i den finska texten. Som avskiljare mellan två led i en punkt används semikolon, inte punkt. Uppställningen avslutas med punkt. Trots att ovanstående anvisningar avviker från allmänspråkets skrivregler används samma praxis i rikssvenskt lagspråk, och det finns därför inget skäl att frånga den.

Exempel:

Beträffande de årliga odlingsåtgärderna ska följande uppgifter antecknas:

- 1) bearbetningsdatum och bearbetningsmetod,
- 2) sånings- eller planteringsdatum, växt, sort och mängden utsäde eller plantor,
- 3) konstaterade problem med ogräs, växtsjukdomar och skadegörare samt vidtagna växtskyddsåtgärder; här antecknas datum, det växtskyddsmedel som har använts och dosen, samt
- 4) skördedatum och en uppskattning av skördens storlek.

DEN KANADENSISKA OCH DEN FINSKA SPRÅKLAGSTIFTNINGEN — EN JÄMFÖRELSE

Artikelskribenten, regeringsrådet Paulina Tallroth, leder ansvarsområdet för språkärenden vid justitieministeriets förvaltningsenhet och hon var en av dem som beredde språklagen i Finland. Hon ansvarar för uppföljningen av verkställigheten och tillämpningen av språklagen och lagstiftning som har samband med den. Hon är också ordförande i statsrådets svenska språknämnd. Paulina Tallroth besökte i maj 2008 Kanada för att få veta mer om den kanadensiska språklagstiftningen och om undervisningen i minoritetsspråket. I denna artikel jämför hon språklagstiftningen i Kanada och Finland. Se även artikeln om förslaget till Sveriges språklag i jämförelse med Finlands språklag i Språkråd 3/2008.

Kanada är såsom Finland ett tvåspråkigt land. Ländernas språklagstiftning uppvisar vissa olikheter, men likheterna i fråga om både lagstiftningslösningar och utmaningar i det praktiska genomförandet är slående.

Grundlagsskydd för de officiella språken

I Kanada tryggas de officiella språkens, engelskans och franskans, ställning i konstitutionen, och i Finland tryggar grundlagen finskans och svenskans ställning som nationalspråk. Språken kan i båda länderna därför anses ha mycket hög status. Med officiella språk avses i regel sådana språk som ska kunna användas i kontakt med myndigheter, och som myndigheterna därför ska kunna bemöta sina kunder och ge service på. De officiella språken har också en starkare juridisk ställning än andra språk, även om användarna av andra språk till antalet skulle vara fler än de som använder någotdera av de officiella språken. För att konkretisera hur och när de officiella språken ska användas har båda länderna en språklag, i Kanada *Official Languages Act*, i Finland *Språklagen*.

Omfånget av landets tvåspråkighet i praktiken

Kanada kan knappast kallas ett genomgående tvåspråkigt land eftersom endast de federala, dvs. de statliga, myndigheterna omfattas av språklagstiftningen. De provinsiella myndigheterna omfattas således inte alls av språklagen. Provinserna Quebec är enspråkigt franskspråkig, medan alla andra provinser är enspråkigt engelskspråkiga. Endast den lilla provinsen New Brunswick är tvåspråkig. Bl.a. den befolkningstätaste provinsen Ontario, där huvudstaden Ottawa och den största

staden Toronto ligger, är enspråkigt engelskspråkig. Trots det engelska språkområdets stora omfattning har hela 23–24 % av kanadensarna franska som modersmål.

Omfånget av myndigheternas tvåspråkighet beror alltså i praktiken starkt på hurdana uppgifter de federala myndigheterna och provinserna har behörighet i: ju bredare federal sektor, desto mera garanterad tvåspråkighet.

I Finland är kommunerna, som är mycket mindre enheter än de kanadensiska provinserna, en- eller tvåspråkiga, beroende på kommuninvånarnas språk. Liksom provinserna ansvarar kommunerna för bl.a. grundläggande undervisning och social- och hälsovård.

Hos oss beror de statliga myndigheternas språkliga status på vilka kommuner som hör till myndighetens ämbetsdistrikt. Alla statliga myndigheter med riksomfattande behörighet är tvåspråkiga, medan sådana lokala eller regionala statliga myndigheter, till vars ämbetsdistrikt endast enspråkiga kommuner med samma språk hör, är enspråkiga (t.ex. skattebyråer). Alla statliga myndigheter ska, oberoende av sin språkliga status, ge service på finska och svenska, men enspråkiga får använda sig av tolkning eller översättning.

Språklagen i **Kanada** har alltså dels ett snävare tillämpningsområde i och med att den inte tillämpas på de provinsiella myndigheterna, dels utgår den från att service ordnas där det finns ett betydande behov av service på bägge officiella språken ("significant demand"). Språklagen i **Finland** är mer formalistisk och ställer entydigare krav på

språket eller språken i myndigheternas verksamhet.

Språkgruppstillhörighet och tvåspråkighet på individnivå

I Kanada baserar sig uppfattningen om kanadensarnas modersmål på en folkräkning, som görs vart femte år. I samband med den får var och en ange sitt modersmål. Räkningen av engelsk- respektive franskspråkiga personer samt personer med andra språk utgår från hur var och en själv identifierar sin språkgruppstillhörighet. Det är möjligt att ange att man är tvåspråkig, dvs. att man har två modersmål, och vilketdera som är det första modersmålet, som ska användas som myndigheternas kontaktspråk. I praktiken anses att en tvåspråkig person ska ha rätt att välja när hon eller han vill använda sina olika modersmål. Hur man kan garantera att myndigheterna kontaktar en tvåspråkig person på rätt språk är dock inte helt klart.

I Finland har var och en ett registrerat modersmål, som enligt lag ska antecknas i befolkningsregistret. Registreringsuppgiften används som underlag för planering av bl.a. skolor enligt språkgrupp och annan samhällelig service på finska och svenska. Endast ett språk får anges som modersmål, men det är också möjligt att genom en anmälan ändra sin språkregistrering, om en person upplever att den språkliga identiteten ändrats. Lagstiftningen känner inte till tvåspråkighet på individnivå, men i praktiken kan en person vara så tvåspråkig att han eller hon enligt högsta domstolens tolkning inte kan förvägras rätt att använda någotdera nationalspråket enligt situation och val. Hos statliga myndigheter är rätten att använda finska eller svenska inte begränsad till det egna språket utan det står var och en fritt att oberoende av språkregistrering välja att använda någotdera språket.

Undervisning på och i de officiella språken

I Kanada tryggar lagen var och en rätt till skolundervisning på det egna språket, engelska eller franska, i hela landet, oberoende av provinsens språkliga status. Detta kallas skydd av minoritets-språket. Undervisning ges i princip på alla nivåer från dagvård till högskola, men brister i hur rätten förverkligas förekommer.

Också **i Finland** tryggar lagen om grundläggande utbildning var och en rätt till skolundervisning på det egna språket, finska eller svenska, i hela landet, oberoende av kommunens språkliga status. I praktiken förverkligas dock inte rätten till undervisning på det egna språket i enspråkiga kommuner, om de t.ex. inte gränsar till tvåspråkiga kommuner där eleverna kan få sin utbildning.

I Kanada utfärdar provinserna bestämmelser om undervisningen i det andra officiella språket. Det finns med andra ord ingen lagstiftning eller något heltäckande nationellt utbildningsprogram beträffande obligatorisk undervisning i det andra officiella språket. Skillnaden jämfört med situationen hos oss är stor: **i Finland** föreskrivs obligatorisk undervisning i det andra nationalspråket såväl i grundskolan som i gymnasiet i hela landet.

Privatpersoners respektive tjänstemäns språkliga rättigheter

I Kanada har *medborgarna* rätt att använda sitt eget språk, engelska eller franska, i sina kontakter med federala myndigheter. Hos provinsernas myndigheter har medborgarna rätt att använda provinsens språk, dvs. båda språken i New Brunswick, franska i Quebec och engelska i de övriga provinserna. Lagstiftningen tryggar också *tjänstemännens* rätt att använda sitt eget språk i tjänsten, bl.a. rätt till arbetshandledning på det egna språket. Av det följer att alla cheftjänster, oberoende av nivå, är definierade som tvåspråkiga (hela 40 % av de federala tjänsterna).

I Finland skyddar lagstiftningen uttryckligen *medborgarnas* rättigheter att använda sitt eget språk i kontakt med myndigheterna, medan tjänstemän i sin tjänsteutövning inte agerar som medborgare, dvs. privatpersoner. Tjänstemännen har därför ingen subjektiv rätt att arbeta på sitt eget språk. Utgångspunkten är i en statlig eller tvåspråkig kommunal myndighet alltid kundens språk och i en enspråkig kommun kommunens språk.

Statliga myndigheters arbetsspråk är enligt huvudregeln majoritetsspråket i myndighetens ämbetsdistrikt, vilket betyder att t.ex. statsrådet och alla andra myndigheter, vars ämbetsdistrikt omfattar hela landet, har finska som arbetsspråk. Lagen möjliggör emellertid att även det andra språket eller båda språken parallellt kan vara arbetsspråk.

Några bestämmelser om kommunernas arbets-
språk – som ofta kallas förvaltnings-
språk – finns inte. Den outtalade utgångspunkten är dock att
kommunens språk är arbetsspråk i enspråkiga
kommuner, medan tvåspråkiga kommuner får väl-
ja fritt vilketdera språket som är arbetsspråk. Det
finns inte heller några hinder för att båda språken
används som arbetsspråk: språklagen utgår ifrån
att såväl finska som svenska så långt möjligt ska
användas hos tvåspråkiga myndigheter. I prakti-
ken är dock majoritetens språk arbetsspråk i två-
språkiga kommuner.

Förtroendevaldas språkliga rättigheter

I Kanada har ledamöterna i parlamentet rätt
använda engelska eller franska i all verksamhet i
parlamentet. Inga bestämmelser om språket i se-
naten ingår, men i praktiken är det sällan som en
person som inte behärskar båda officiella språken
blir vald till minister. Eftersom lagen inte tillämpas
på provinsernas myndigheter ingår inga bestäm-
melser om språkanvändningen i provinserna.

I Finland har riksdagsledamöterna rätt att använ-
da finska eller svenska i sitt arbete. Medlemmarna
av statsrådet, statliga kommittéer, kommissioner,
arbetsgrupper och andra liknande organ samt
medlemmarna av tvåspråkiga kommuners organ
har samma rätt.

Myndigheternas språkliga skyldigheter

Myndigheterna ska i båda länderna på *eget initia-
tiv* tillgodose de språkliga rättigheterna enligt lag-
stiftningen. Bestämmelserna ger myndigheterna
stora möjligheter att själva bestämma på vilket
sätt de omsätter lagstiftningen i praktiken, vilket
tyder på att verkställigheten av lagstiftningen
uppfattas som en långfristig process.

Språklagstiftningen i båda länderna innehåller be-
stämmelser om att *främja användningen av de
officiella språken*. För att främja användningen av
språken betalas i fråga om en del tjänster *språk-
tillägg*: **i Kanada** betalas ett årligt tvåspråkighets-
tillägg (bilinguality bonus) på 800 kanadensiska
dollar i fråga om alla sådana tjänster som defi-
nierats som tvåspråkiga. Summan har dock inte
justerats sedan den infördes 1977, och numera
anses tillägget vara en historisk relik som till slut
kommer att ätas upp av inflationen.

I Finland finns det två trender: dels har staten
under 1990-talet och 2000-talet frångått så gott
som alla språktillägg, dels har en del tvåspråki-
ga kommuner redan länge haft språktillägg och
andra har infört tillägget efter det att språklagen
trädde i kraft 2004.

I båda länderna ska en myndighet *vid köp av
tjänster eller i avtal med andra aktörer om anord-
nande av tjänster* på myndigheternas vägnar för-
visa sig om att aktören ger den språkliga service
som myndigheten själv enligt lagen är skyldig att
tillhandahålla. Den kanadensiska bestämmelsen
gäller dock endast de federala myndigheterna,
medan den finska gäller såväl staten som två-
språkiga kommuner, om det är fråga om service
till medborgarna. Avsikten med bestämmelserna
är att trygga tvåspråkigheten också när myndig-
heternas uppgifter i praktiken sköts av andra än
myndigheten själv, och på så sätt förhindra att de
språkliga rättigheterna urvattnas. Dessa bestäm-
melser visar sig i båda länderna vara svåra att
genomföra i praktiken, förmodligen för att det i
konkurrenssituationer ter sig svårt att ålägga pri-
vata aktörer krav på språkkunskaper.

Uppföljning av hur språklagen har följts

Den **kanadensiska språklagen** förutsätter tre
olika rapporter, som ska lämnas till parlamentet:
kulturministeriet rapporterar årligen om hur la-
gens bestämmelser om främjandet av engelska
och franska följts, presidenten för finansutskottet
i parlamentet rapporterar årligen om hur servicen
till medborgarna på engelska och franska sköts
av de federala myndigheterna och språkkommis-
sionären rapporterar om allt sådant som han be-
dömer vara väsentligt i fråga om de officiella språ-
ken. Dessa rapporter är emellertid oberoende av
varandra, och t.ex. kommissionärens rapport utgör
inte nödvändigtvis underlag för regeringens hand-
lingsprogram för att främja de officiella språken.

Enligt den **finska språklagen** ger statsrådet en
gång per valperiod till riksdagen en berättelse om
tillämpningen av språklagstiftningen. Berättelsen
behandlas i riksdagens grundlagsutskott. I sitt be-
tänkande om berättelsen kan riksdagen ge stats-
rådet anvisningar om vilka åtgärder som borde
vidtas. Detta parlamentariskt knutna rappor-
teringssystem är inspirerat av den kanadensiska
lagstiftningen. Den första berättelsen gavs 2006
och nästa berättelse ska ges 2009.

Språkinstitutioner

I Kanada är *språkkommissionären* både en främjare av de officiella språken och en ombudsman, som kan ta emot och behandla enskilda personers klagomål beträffande brister i tillämpningen av språklagstiftningen. Kommissionärens byrå har 176 personer, varav en del är placerade i filialkontor runtom i landet. *Sekretariatet för de officiella språken*, som finns i kulturministeriet, är på federal nivå den strategiska och koordinerande myndigheten i frågor som berör de officiella språken. Sekretariatet bereder bl.a. regeringens handlingsprogram för de officiella språken, som är en politisk viljeyttring om vad regeringen anser vara viktigt att åtgärda beträffande de officiella språken. Även flera andra federala myndigheter har uppgifter som gäller verkställigheten av språklagstiftningen, t.ex. att ordna fjärrtolkning och producera informations- och undervisningsmaterial.

I Finland har *ansvarsområdet för språkärenden* vid justitieministeriet tre tjänstemän, som följer upp verkställigheten och tillämpningen av språklagstiftningen. Justitieministeriet har inte behörighet att behandla enskilda personers klagomål beträffande brister i tillämpningen av språklagstiftningen. Däremot kan *riksdagens justitieombudsman* och *justitiekanslern vid statsrådet* till följd av klagomål eller på eget initiativ reda ut om språklagen har följts i enskilda fall eller i myndigheternas praxis. På statlig nivå är institutionerna för tryggnad av finskan och svenskan således få och små. Varje myndighet är skyldig att övervaka att språklagstiftningen – liksom all annan lagstiftning – följs. Att trygga de språkliga rättigheterna ska vara en integrerad del av myndigheternas verksamhet.

Vad händer om språklagen inte följs?

I Kanada kan språkkommissionären på eget initiativ eller till följd av klagomål i enskilda fall inleda utredningar för att klarlägga om de officiella språkens status blivit negligerad, om en eller flera bestämmelser i språklagen inte följts eller lagens anda inte följts.

Klagomål över att språklagen inte iakttagits kan också lämnas till en domstol. Målet kan under vissa förutsättningar väckas av den som först lämnat in klagomål hos språkkommissionären eller av kommissionären själv. Domstolen kan besluta om

sådan gottgörelse som den i det enskilda fallet anser vara lämplig och rättvis. Lagen innehåller inga detaljerade straffskalor. I praktiken verkar det som om kommissionärens utredningar är primära med tanke på hur språklagen följs, medan domstolsförfarandet spelar en underordnad roll.

Språklagen **i Finland** innehåller inga sanktioner till följd av att lagen inte följs, utan myndigheterna är skyldiga att övervaka detta inom respektive verksamhetsområde. I tjänstemännens straffrättsliga tjänsteansvar för sin verksamhet inbegrips också skyldigheten att följa bestämmelserna om språkliga rättigheter. Om en tjänsteman försummar att i sin verksamhet beakta språklagen och de språkliga rättigheterna, kan det leda till brott mot tjänsteplikt enligt strafflagen. Riksdagens justitieombudsman och justitiekanslern vid statsrådet handlägger också klagomål som gäller tillämpningen av språklagstiftningen och tar på eget initiativ upp missförhållanden i myndigheternas praxis.

Avsaknaden av särskilda sanktioner till följd av brott mot språklagen eller bristande språklig service har kritiserats, och en del anser lagen därför vara tandlös. Språklagen är emellertid inte den enda lagen som innehåller förpliktande bestämmelser trots att sanktioner inte införts: samma gäller t.ex. förpliktelsen att ha cykelhjälm i trafiken. Sanktioner leder inte heller automatiskt till att bestämmelserna följs. Detta bevisas av bestämmelserna om t.ex. hastighet i vägtrafiken, diskrimineringsförbud, påbud om likabehandling i arbetslivet och jämställdhetskrav.

Det är alltså ovisst om sanktioner skulle leda till att språklagen i Finland iakttas bättre, liksom också hur detta skulle påverka språkklimatet. Det är, särskilt mot bakgrunden av kritiken mot språklagen i Finland, dock intressant att konstatera att sanktioner inte verkar vara i fokus i Kanadas språklagsarbete eller i språkkommissionärens verksamhet, utan storsatsningen gäller förebyggande arbete för att trygga de språkliga rättigheterna, bl.a. information och tolkservice.

Slutsatser

Jämförelsen mellan språklagstiftningen i Kanada och Finland uppvisar såväl likheter som olikheter. De bärande principerna, t.ex. de officiella språkens höga status och skydd på grundlagsnivå

samt myndigheternas skyldighet att på eget initiativ se till att de språkliga rättigheterna tryggas, är väldigt lika. På detaljnivå finns det givetvis olikheter.

På normnivå kan båda länderna uppskattas ha en god lagstiftning. Kanadas språklag är längre än Finlands, men i Finland finns många bestämmelser som gäller språken i andra lagar, bl.a. bestämmelserna om parlamentets och lagstiftningens språk ingår i grundlagen. Språklagen i Kanada präglas också av en större detaljrikedom än språklagen i Finland, bl.a. i fråga om bestämmelserna om myndigheternas skyltning. Gemensamt för ländernas lagstiftning är dock att den innehåller många principiella målsättningar och en del bestämmelser som inte kan kvantifieras, utan som i stället syftar till ett långsiktigt verkställighetsarbete.

Den kanadensiska uppföljningen av lagstiftningen ter sig mångfacetterad och detaljerad i jämförelse med den finska. Antalet federala myndigheter med uppgifter som gäller att trygga tvåspråkigheten är stort och det finns en viss risk för motstridiga tolkningar av lagen. Språkkommissionären har som oberoende ombudsman en hög status, men hans verksamhet är inte direkt knuten till de federala myndigheternas verksamhet. Det är därför svårt att bedöma vilken betydelse insatsen för att bygga upp ett uppföljningssystem i praktiken har för myndigheternas verksamhet.

Språkens användning internationellt har också betydelse för hur språklagstiftningens mål förverkligas, eftersom de officiella språken inte lever isolerat från övriga språk. Engelska och franska är båda världsspråk, som används – både som modersmål och inlärt främmande språk – i många länder utanför Kanada, medan både finska och svenska är små språk. Enskilda personers – såväl inföddas som invandrades – motivation att lära sig antingen två världsspråk eller två små språk, som i praktiken inte räcker till utan därtill förutsätter inlärn timer av åtminstone engelska, är olika.

Samhälleliga faktorer som har betydelse för språklagstiftningens förutsättningar att förverkligas i praktiken är bl.a. den politiska viljan och fördelningen av ekonomiska resurser. Dessa faktorer påverkas i sin tur bl.a. av i vilken mån landets tvåspråkighet uppfattas som en praktisk resurs och t.ex. som ett medel för marknadsföring. Också medborgarnas kunskap om sina språkliga rättigheter och vilja att nyttja dessa rättigheter, liksom myndigheternas kunskap om sina språkliga skyldigheter och tjänstemännens vilja att förverkliga dessa i praktiken har stor betydelse. Detsamma gäller språkens status i skolsystemet och de faktiska möjligheterna att lära sig de officiella språken.

 Paulina Tallroth
Justitieministeriet

Frågor och initiativ till Statsrådets svenska språknämnd kan sändas per e-post eller post till nämndens sekreterare, se kontaktinformation på sida 2.

I principiella frågor som gäller svenskt lag- och förvaltnings språk i Finland kan nämnden även konsulteras muntligen via sekreteraren, telefon 09-1602 2113.

Prenumerationer på Språkråd, adressändringar och annulleringar, se kontaktinformationen på sida 2.

Språkråd distribueras som papperstidning per post eller i pdf-format per e-post. Meddela gärna vilket distributionssätt du föredrar.

Språkråd sänds gratis till beställaren.

SPRÅKRÅDS LÄSARENKÄT

Sedan slutet av oktober till den 1 december har Språkråds läsare haft möjlighet att svara på en läsarenkät. Frågeformuläret fanns tillgängligt både i elektronisk form på Internet och i pappersformat i Språkråd 3/2008. Bland dem som svarade på enkäten lottade vi ut 2 ex. av Svenska skrivregler. Vi gratulerar vinnarna *Annika Lund* och *Henrik Huldén*. Stort tack till alla dem som gav sig tid att svara på enkäten och för alla kommentarer, tips och idéer som vi fick!

Av svaren på frågan "Vill du ha Språkråd som papperstidning eller e-tidning?" framgick det att en del vill ha Språkråd som e-tidning och en del som både e-tidning och papperstidning. Eftersom det inte går att koppla ihop svar och namn ber vi dem som önskar en ändring i distributionssättet meddela detta på adressen spraknamnden@vnk.fi eller per telefon 09-1602 2113 (språknämndens sekreterare).

SVENSKA SKRIVREGLER

En ny upplaga av Svenska skrivregler har kommit ut. Svenska skrivregler är en handledning i skrivtekniska frågor för alla som skriver svenska. Den har getts ut av Språkrådet i Sverige och ersätter Svenska språknämndens skrivregelssamling från år 2000. En recension av handboken kommer att ingå i Språkbruk 4/2008, som kommer ut i slutet av december.

ISBN 978-91-47-08460-9

Förlag: Liber AB

Pris: ca 30 euro

RIKSDAGSORDLISTAN

NY WEBBASERAD RIKSDAGSORDLISTA BESKRIVER OCH ÖVERSÄTTER RIKSDAGSTERMER

Riksdagen har öppnat en webbaserad ordlista med ungefär 600 centrala riksdagsbegrepp på nio språk. Tjänsten är öppen för alla.

Begreppen gäller riksdagen, verksamheten i riksdagen och riksdagens organisation. Tanken är att användarna ska få information om riksdagen och hjälp med att översätta termer och begrepp som anknyter till riksdagen. Webbtjänsten finns på adressen www.riksdagen.fi/riksdagsordlista.

Ordlistan ger snabbt och enkelt information om riksdagsbegrepp och översättning till nio språk. Begreppen definieras och förklaras på finska, svenska och engelska. Dessutom finns det term-motsvarigheter på samiska, tyska, spanska, estniska, franska och tyska. Riksdagsordlistan innefattar också sådana begrepp kring riksdagsval,

författningar, statsbudgeten och behandlingen av EU-ärenden som är viktiga sett ur riksdagens synvinkel.

Riksdagen och språktjänsten vid statsrådets kansli har utarbetat ordlistan tillsammans. För det tekniska genomförandet står Kielikone Oy. Ordlistan kommer också ut i tryckt version och läggs ut på statsrådets termbank Valter. Hela ordlisteprojektet pågick i fyra år.

För mer information:

Informationsspecialist Marja Oksa-Pallasvuo, tfn 09-432 34 63, [marja.oksa-pallasvuo\(@\)riksdagen.fi](mailto:marja.oksa-pallasvuo(@)riksdagen.fi), biträdande byråchef Elisabeth Suomalainen, tfn 09-432 21 32, [elisabeth.suomalainen\(@\)riksdagen.fi](mailto:elisabeth.suomalainen(@)riksdagen.fi), särskilt den svenska versionen.

STATSRÅDETS TERMBANK VALTER

De ordlistor som statsrådets språktjänst publicerat finns i elektronisk form i termbanken Valter. Adressen är www.valter.fi.

Den nyaste ordlistan är Riksdagsordlistan. Övriga ordlistor är:

Budgetordlista 2001 (fi-sv-en-de-fr)

EMU-ordlista (fi-sv-en-de-fr)

Offentliga byggnader i Finland 2000 (fi-sv-en-de-fr-ru)

Högskoleordlista 2005 (fi-sv-en-de-fr-es-ru)

Jordbruksordlista 2002 (fi-sv-fr)

Domstolsordlistan 2001 (fi-sv-en-de-fr)

Arbetsmarknadsordlista 2005 (fi-sv-en-de-fr)

Statsrådsordlistan 2004 (fi-sv-en-da-de-el-es-et-fr-it-nl-pt-ru)

Skatteordlista 2002 (fi-sv-en-de-fr)

Mera information om Statsrådets språktjänst finns på webben www.vnk.fi/toiminta/kielipalvelut/sv.jsp

På nästa sida ser du exempel på en vy i Valter med termposten *valiokunnan yleiskeskustelu* i riksdagsordlistan.

MOT - Microsoft Internet Explorer

Tiedosto Muokkaa Näytä Suosikit Työkalut Ohje

Edellinen Etsi Suosikit

Osoite <http://mot.kielikone.fi/mot/valter/netmot.exe> Siirry Links

Budgetordlista

Riksdagsordlistan

EMU-ordlista

Offentliga byggnader i Finland

Högskoleordlista

Jordbruksordlista

Domstolsordlistan

Arbetsmarknadsordlista

Statsrådsordlistan

Valter

statsrådets termbank

Sök efter:

☐ Närsök

Sök Sök allt Avancerad ?

[valiokunnan jaosto](#)

[valiokunnan jäsen](#)

[valiokunnan lausunto](#)

[valiokunnan mietintö](#)

[valiokunnan mietintöluonnos](#)

[valiokunnan muutosehdotus](#)

[valiokunnan oma asia](#)

[valiokunnan pöytäkirja](#)

[valiokunnan uusi lakiehdotus](#)

[valiokunnan varajäsen](#)

[valiokunnan yksityiskohtainen käs.](#)

[valiokunnan yleiskeskustelu](#)

valiokunnan yleiskeskustelu

Riksdagsordlista

D048

valiokunnan yleiskeskustelu

yleiskeskustelu (2)

- ♦ [valiokuntakäsittelyn](#) vaihe, jossa [valiokunnan jäsenet](#) voivat ilmaista käsityksensä asiasta kokonaisuutena lausunto- tai [mietintöluonnoksen](#) pohjalta ► [ratkaiseva käsittely](#)

sv allmän debatt i utskott

sv allmän debatt (2)

- ♦ fas i [utskottsbehandlingen](#) då [utskottsledamöterna](#) får ge uttryck för sin åsikt om ett ärende i sin helhet utifrån ett [utkast till betänkande](#) eller [utlåtande](#) ► [avgörande behandling](#)

en general debate (2)

en general committee debate

- ♦ phase of a [committee reading](#) in which the [members of a committee](#) may express their views on the matter as a whole on the basis of a draft statement or report ► [decisive reading](#)

se váljagotti oktasaf ságastallan

se oktasaf ságastallan (2)

de Generaldebatte des Ausschusses

es debate de totalidad en comisión

es debate de totalidad (2)

et üldpõhimõtete arutelu komisjonis

fr débat général en commission

fr débat général (2)

ru прения в комитете

Startsidan Copyright (c) Statsrådets kansli och Kielikone Ltd. Internet

STATSRÅDETS KANSLI